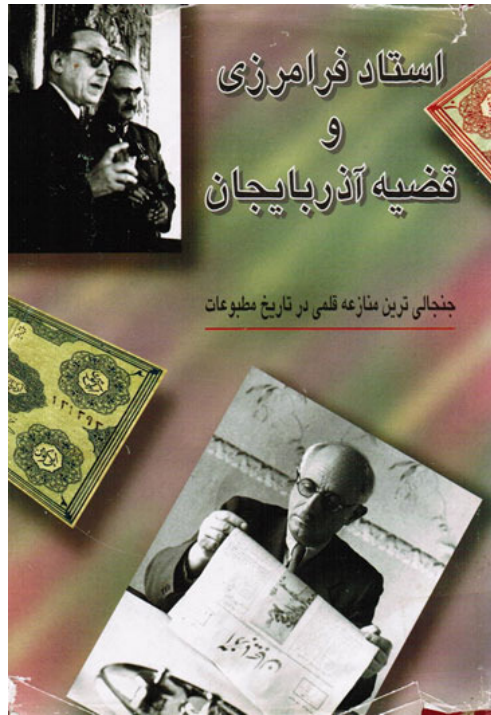

بیرەوەراییەکانی چەند کەسایەتی سەردەمی پەهلەوییەکان (۱۹۷۹-۱۹۰۱)

بەشی ۲

فرامرزی، عبدالرحمن، "استاد فرامرزی و قضیه آذربایجان- جنگالی ترین منازعه قلمی در تاریخ مطبوعات"، به کوشش حسن فرامرزی، انتشارات دستان، تهران ۱۳۷۹ [۲۰۰۰]، فارسی

عەبدولمەحمەنی فەرمانەرزى سەرنوسەرى رۆژنامەى رۆژانەى "كەپهان" بوو كە لە سالانیكى زۆرى پێش شۆرشى ۱۳۵۷ ی نیراندا لە تاران دەردەچوو. ئەم كەتیبە كۆمەلى هەندىك سەروتار و وتارە كە فەرمانەرزى بە ناوى خۆى یا بە ناوى خاواراوى "نوشاد" مە سەبارەت بە حكومەتى ملى نازەربايجان و كۆمارى كوردستانى نووسىيون و ريكەوتى بلاويونەهيان لە رۆژنامەكەدا لە ۱۳۲۴/۵/۲۲ مەويه تا ۱۳۲۵/۱۰/۲۶ - و ئەوش كەم و زۆر دەكاتە ماوهى تەمەنى هەردوو دەسەلاتدارى نازەربايجان و كوردستان لە سالى ۱۹۴۶ ی زايينيدا.

فەرمانەرزى ئێرانچىيەكى توندوتیژو جىگەى متمانەى دەربارى محەممەدزاشا بوو¹، هەربۆيەش دەيتوانى لە چوارچۆيەيەكى بەر بەستەراودا ڕەخنە لە دام و دەزگا حكومەتییەكانى ئێران بگرت و بەم بۆنەيەوه ڕووناكبیران و دژبەرانى ڕژیم لە چاو رۆژنامەى اطلاعات كە خاومەكەى (مەسعودى) یان بە ئالقەمەگۆنى سیاسەتى ئینگلیز و نوكەرى دەربار دەزانى، بايەخى زیاتریان پى دەدا. فەرمانەرزى لەم وتارانەدا هەلوێستىكى دوژمنانەى بەرانبەر بە هەردوو حكومەتى كوردستان و نازەربايجان هەيه و لە هیرش كەردنە سەر پێشەوا و پێشەورى دا هەندىك جار قەلمەى چەمەل و پرتەوس و تەنەت جنىو و سووكایەتى بەكار دەهینیت؛ ئەم سووكایەتییە جاروبارە بەل دەكیشیتە سەر گەلى كورد و نازەربايجانىش وەك ئەوهى كە دەلى: "ئەى خاك بە سەر ئەم فارسەى وا بە ڕادەى فلان كوردى چىيای مەهاباد و بیابانى سەلماس و ورمى واتای دیموكراسى نەفامیت!" (ل. ۳۴۹) یان ریبەرانى هەردوو بزوتنەوهكە بە "خائىنى ماجراجو و عناصر فاسد و حشرات مودى" ناو دەبات (۴۶۱). فەرمانەرزى لە بارى ئایینییهوه موسولمانى سوننى خەلكى "لارستان" ی ئوستانى فارس بوو و واھەيه بەم بۆنەيەوه چەشنىك "عەتف" ی بە نىسبەت كوردەوه بووبیت بەلام عەتفىكى وا لە هیرش كەردنەكانى سەر ریبەرانى كۆمارى كوردستانیدا دەركاكویت.

¹ لە یادداشتهكانى عەلم وەزیرى دەربارى محەممەدزاشادا ئامازە بە هاتوچووى فەرمانەرزى بۆ دەربار هەيه. ڕوانە بەرگى ۳، ل. ۲۳۹

فهرامهرزی دهلی لهگهل "زانایهکی کورد" قسم کردوه و له زمان نهوهوه دنهوسنیت: "حزبی کومهله کوردی ئیران دروستیان نهکردوه و به روالت یهکه جار له عیراق دروست بوو و کورتکراوه [ی وشهکهکشی] نهمهیه: "ک- ژ - ک" (کومهلهی ژبانی کورد) واته "جمعیت زندگی کرد" (۴۵). لهو ههوال و بوچوونانهی وا له زمان جهانی "زانا کورد" مکهوه دهیگریتهوه به روونی دیاره کابرا دوزمنیکی راست و رهوانی کوماری کوردستان و ریبهرمکانی بووه بهلام ناوی راناکهینیت.

له وتاری رۆژی ۱۳/۳/۱۳۲۵ ی کهیهاندا فهرامهرزی نامازه به سهروتاریکی رۆژی پیشتری رۆژنامهی اطلاعات دهکات که نووسیبیهتی رادیوی بهیرووت له زمان ههوالنیری ههوالدهریی فهرانسهوه موه گوتوبیهتی گوايه [پیشهوا] قازی محهمهد به ههوالنیرمهکی گوتبیت "نهگهر فهرمانی شهر بدهم تهنیا له ماوهی ۳ یان ۴ رۆژدا شاری کرمانشایش دهرگرم" ئینجا گالته نهک به پیشهوا بهلکوو به کورد دهکات و دهلی: "نهوکسهه پیشهوا ی کام کوردستانه؟ نهگهر زمانی کوردی بگریته زمانی فهرمی دهبی زمانی کام قهیله و کام بهشی کوردستان بگریته زمانی فهرمی؟" و بهم شیبیه، زور لهسهه مهسهلهکه دهروات و چهندجار سهبارت به پیشهوا کهلک له وشه ناخهز و نابهجی و هرهگریت. له بهشیکی دیکهی وتارمهکا دهلی: "قازی جار ان شانازی بهوه دهکرد که شا گوچانکی پنداوه بهلام ئیستا بوته پیشهوا... پیشتر پیاویکی زور بهخووه هاتبووه تاران نازانم نهو بوو یان قازییهکی دیکه و "باباشیخ" و خهلکانی بهریزی دیکهی ناوچهکشی لهگهل هاتبوون، ... له ناوخویاندا رقهبهریان ههبوو^۲، بابا شیخ پیاویکی عالم بوو بهلام خویندهواربی قازی نهونده نهبوو.... ئیستا نهو قازییه بوته پیشهوا و دهنوانیت به ۳ یان ۴ رۆژ کرمانشان بگریته!..." (۱۸۹ تا ۱۹۵) له وتارمهکا فهرامهرزی ناوی شههید سهدری قازی زور به باشی دهبات و دهلی: "یک تکه ماه است" (ههمان).

نیوه نیتکه و قسهی ناخهزی فهرامهرزی سهبارت به پیشهوری گهلک زیاتره و تهناهت له شوینیکدا پیی دهلی لات^۳، بهلام چ دهکرت، قهلم بدهست دوزمنهوه بیت لهو باشتر نانووسیت.

بایهخیکی گرنگی وتارمهکانی فهرامهرزی نهویه ههندیک سهنهه و راگهیانندی فهرمی دهولتهی ناوهندی سهبارت به کوماری نازهربایجان راگهیاندهوه که له سهرچاوهی دیکهدا یان نههاتوون یان به ووردی نهووسراون. یهک لهوانه وتاری رۆژانی ۱۳۲۵/۳/۲۵ و ۱۳۲۵/۵/۳۱ ی کهیهانه، که له ژیر دوو عینوانی "متن موافقت نامه" و "هیئت نمایندگی آذربایجان در تهران!" نووسراون.

یهکهمیان سهبارت به سهفهری بانهمهری سالی ۱۳۲۵ (ناپریلی ۱۹۴۶) ی پیشهوری و ههینهتی نوینهرایهتی نازهربایجان بو تاران به بهشداربی محهمهد حوسهین خانی سهیفی قازی، که گهیشته نهجانی نهوهی قهوامولسهلتههی سهرهک و هزیرانی ئیران بهیاننامهیهکی ۷ مادهی سهبارت به نازهربایجان دهکرد و تییدا ههندیک مافی بو گهلی نازهربایجان به رهسمی ناسی. بهیاننامهکه له راستیدا پیکهاتننامهیهک بوو له نیوان حکومتهی میلی نازهربایجان و دهولتهی ئیران. وتارهکه باسیک لهو بهیاننامه یان پیکهاتننامهیه ناکات بهلام نهو ۱۵ خاله رادگهینیت که دوابهوا ی بهیاننامهکهی دهولت و وهک "توضیح و مکمل" یک بو نهو نووسراوه و پیشهوهری سهروکی حکومتهی میلی نازهربایجان و موزهفهری فیروز "معاون سیاسی" سهرهک و هزیرانی ئیران نیمزبان کردوه. لام وابه نهو ۱۵ خاله کهمتر بینرابیت لهبر نهوهی سهرچاوه کوردیهکان تهنیا باسی نهسل ی بهیاننامهکهی سهرهک و هزیرانیان کردوه.

"مکمل" کههش وهک نهسل پیکهاتننامهی نیوان نازهربایجان و حکومتهی ناوهندی ئیران نامازهی راستهوخوی بو کوردستان و کومارهکهی تیدا نیبه^۴ و تهناهت بهندی ۱۰ ی "مکمل" که دهلیت "نهیالتهی نازهربایجان له دوو ئوستانی ۳ و ۴ پیک دیت"، دهواتریت به چهشنی دم خوارکردنهوه له کورد بزانتیت و نهو راستیهی که نه حکومتهی ناوهندی ئیران و نه کوماری نازهربایجان هیچکامیان به تنگی کیشهی نیمهوه نهبوون، نهوش سهرهرا ی نهوهی شههید حهههوسهین خانی سهیفی قازی نهوده بهشیک بوو لهو ههینهتهی وا چووبوونه تاران (لل ۲۱۵ تا ۲۱۸). من ههول دهدهم کوپی ۴ لاپهری پهیهههیدار بهی بابهته له کوتایی نهه وتارهدها بهینم.

^۲ فهرامهرزی ههله دهکات. نهوهی وا لهگهل حاجی بابهشخی سهبادت دا چووبوه تاران و "گوچانی مرصع" ی خهلات کرابوو، دهبی نهمر سهیفلوقوزاتی قازی بووبیت نهک پیشهوا قازی محهمهد، نهوش له سهردهمی حوکی رهزاشا واته پینش سهرههاندانی شهری دووهمی جیهانی (نهمر سهیفلوقوزات له سالی ۱۳۲۳ دا کوچی دوابی کردوه)

^۳ به واتای رووت و قووت نهک چهقوکیش.

^۴ لهو دهقه ۳۳ ماددهیهدا که دهستهی نوینهرانی نازهربایجان و یهک لهوان حهههوسهین خانی سهیفی قازی لهو سهفهردها پیشهکی دهولتهیان کرد چهند جار ان ناوی "کوردستانی نازهربایجان" هاتوه که دیاره نامازه بهی بهشی خاکی کورد و اکهوتوته بهر ئوستای چوارم (نازهربایجانی رۆژناو) و مههابادیش دهگریته بهر.

دووهم وتاری گرنگی ناو کتیبهکه، سهارهت به سهری میرزا علی شهبستری (سروکی نوجومنی نیشتمانی نازربایجان) و سلام الله جاوید (نوستانداری نازربایجان) بۆ تارانه و تووریمی فرامرزى له وتووێژمکان و بهگشتی لهوهی که دهلی "من گوئیوم به شوین نازربایجاندا کوردستان دیت و پاشان خوزستان، نهوا قسهکانم وهدی هاتن". (۲۶۴)

فرامرزى له زۆر شوینی دیکهى وتارمکانیشدا باس له کوردستان دهکات و هک نهوهی دهلی "گرفتی کوردستانیش هاته سهر گرفتی نازربایجان" (۱۴۰) یا باس له "جینایهت و کوشتاری کۆماری نازربایجان و کوردستان" دهکات که بهشی زۆری بوختان و ههلبهستراون.

فرامرزى لای کم دوو وتاریشی تایبهت کردوه به ئیعدامی پێشهوا و سهرى و سهیفى قازى. له وتاری ۱۳۲۵/۱۱/۷ دا دهنوسیت "چهند رۆژ پێش ئیستا ههوالی ئهروم خویندهوه که قازى محهمهد، سهیفى قازى و سهرى قازى له سهروکانی مههاباد مهحکووم بهئیعدام کراون، به ههوالهکه دلتهنگ بووم نهک لهبهر نهوهی بۆچی دهیانهویت نهو سێ کهسه ئیعدام بکهن بهلکوو بۆنهوهی تهناهت له ئیعدام کردنیشتا ههلاواردن (تبعیض) ههیه... نامهویت قازى محهمهد بێ تاوان بناسم... من تاوانی مههاباد و هک تاوانیکی "تبعی" دهرانم [به شوین یان له نهنجامی رووداوهمکانی نازربایجاندا هاتوه]... سهرى قازى بزوتنهوهی خهیاهت نامیزی نازربایجانی تهئییید کردوه و لهم بابتهوه تاواناره، بهلام له مهجلیسدا و هکیلیکی زۆر ههبوون که نهو بزوتنهوهیهیان تهئییید کرد، نهی بۆچی نهوان ناگرن و مهحکوومیان ناکهن؟" (۵۰۷ تا ۵۰۹)

له درێژدا فرامرزى راستیهک دهردهخات که له سیاسهتی رژیمی شا و ئیستاش له سهردهمی مهلاکاندا به روونی دهیبنریت نهویش نهوهیه کهسایهتییه کوردهکان بۆ ههمان نهو کار و کردهوهیهی که فلانه نازربایجانی یان مازندهرانی یان ئیسهفهانی دهیکهن، ئیعدام دهکرین لههالییدا نهوانتر به زیندان چوونیک رزگاریان دهیبت. نهو سیاسهته، که ههرا ئیستاش له ئیراندا رماچو دهرکرت، دهی دوو هۆکاری ههیهت: یهکهم چهکار بوون و مهترسیدار بوونی کورد بۆ رژیمهکان و دووههم بیکهسی و بێ خاوهنی کورد له ئیراندا. له پهسندی نهو بۆچوونهی خۆمدا نهو دیرانهی فرامرزى دههینمهوه که سهارهت جیاوازی بارودۆخی کورد و نازربایجانی نووسیهتی.

"له کۆنهوه دهولت لهچاو نوستانهکانی دیکهى ئیران بایهخی زیاتری داوه به نازربایجان، ههمیشه و لهیههدهی ئیران والی نازربایجانیش بووه، کهمتر دهولتهتیک لهئیراندا بێک هاتوه که سهروکی دهولت یان ههندیک له ئهئدامهکانی نازربایجانی نهووبوین، ههچ و زار مهتخانهیهک نییه که چهند مودیری کولل و سهروکی گهره نازربایجانی نهبن، پیاوان [ی سیاسی] نیمه و نهفسههه پله بهرز مهکانمان نهغلهب نازربایجانین و نهگهر جوان سهرنج بدین دهیبنین که له راستیدا نازربایجانی به سهر ههموو ئیراندا حوکمات دهکات... بهلام بارودۆخ بۆ کورد و نهووه. جگه له مندالانی حاجی فهخرولمولوک [ی نهردهلان] که کهلیان له شازادهبوونی خویان و مرگرتوه [واته دایکیان له بنهالهی شاهانی قاجار بووه]، یهک و مزیری کورد، مودیری کوللی کورد، والی کورد و سهرلشکری کورد ناتوانی بدۆزییهوه... (۵۰۸)"

له وتاری رۆژی ۱۳۲۶/۱/۱۱ ی کهیهانی فرامرزىش نهو دیرانه رادهگویم:

"**اعدام قاضی ها:** دوین پێیان راگیاندم که قازى محهمهد، سهرى قازى و سهیفى قازى له مههاباد ئیعدام کراون ... من لهو رووداوه دلتهنگم. نهک لهبهر نهوهی سێ کهس که بووبوونه داردهستی سیاسهتی بێگانه... ئیعدام دهکرین بهلکوو لهبهر نهوهی له کارمهکا ههلاواردن (تبعیض) دهیبنم" (۵۲۰). له درێژدا فرامرزى چهندجار دهلی نهو کهسانه دهوابه ئیعدام بکرایهن بهلام بۆچی نهو کهسانه دیکهى و هک نهوان و ابوون ئیعدام ناکرین: "من قازى محهمهد و سهیفى قازیم نهدهناسی بهلام سهرى قازیم بێنیوو. ئیستا که نهو دیرانه دهنوسم قیافهی نهجیب و نهخلاقى شریفی نهو له بهرچاومه... بهلام نهگهر خۆیشم سهروکی دادگا که بوایه ههرا سزایه بهسهردا دهسپاند." [!...] من لهو نارمهته که لهم و لاتهدا ههلاواردن به رادیهک حاکمه که کهسانیک که شهریکی یهک تاوان ههندیکیان بهسهر داری سزادا بهرزدهکرینهوه، بهلام ههندیکی دیکه پله و مهنسهیان بهرز دهیتهوه... (۵۲۰ تا ۵۲۲)"

فرامرزى ههلوئیهستی خۆی به راشکاو رادهگهیینیت و دهلی: دهستان خۆش بێت نهو کهسانهتان ئیعدام کرد، بهلام بۆچی کهسانی دیکه ئیعدام ناکهن! ئیتر بهرپرسیایهتی پێشهیی و ئینسانی خۆی لهبیر دهباتهوه و نالیت باشه بۆچی نهو سێ کهسهی و ماوهی پێنج سال ناوچهیهکی بهرینیان بهرپهه برد بێ نهوهی خوین له لووتی کهسێک بێت، نهویش به بێ جیره و مواجیبی "ایران بزرگ!" و "شاه شاهان!" و له بارودۆخیدا که نهفسهههکانی نهشدهی نهترش "به بلابوونی دوو پهرا ناگاهی" له سهرانسری ئیران و له کوردستانیش کلکیان نا نیو گهلۆزیان، پشتیان کرده خهک و سهریازخانهکانیان چۆل کرد. ئایا له گهرانهوهی هیزی

5. نهو حیسابهی و فرامرزى باسی دهکات نهپهروش و هک خۆی ماومهوه و تهناهت کهلهبهرهکه لهجان گهلێک گهرتریش بۆتهوه.

دو لمتدا دېوايه ميډاليا بهي كهسانه بدرت كه ناوچهكهيان له ناسايشدا راگرت يان به سر له شکره ترسه نو كه هه لاتو وهكاني رژيم؟
نوانه دېوايه نيعدام بكر ايهن يان تيمسار هكاني نو كمرى سياسه تى نينگليز ونه مريكا و روس؟

كتيبه كه گه ليك بابته ديكه سبارت به كومارى كوردستان و حكومه تى ميللى ناز مريجان تيدايه و دياره هموى بهي
روانگه نه رى يى و دوژمنانه سبارت به كوردموه كه له سره موتر نمونيم هينايه وه.

نومش نى لاپرانه ي وا تتياندا ۱۵ خالى "توضيح و مكم" ي پيكهاتننامه ي نيوان ناز مريجان و حكومه تى ناوه ندى نيران
راگه يينراوه، له كو تاييشدا وينه ي پشت بهرگى كتيبه كه ده هينم كه به حيسابى كتيبه كه دهبى وينه ي پيشه وا و كابينه كه ي بيت به لام
وانبیه و لپراستيدا وينه كه له سفيرى جه ميل قهرى پاشا (زار سلوى) بو مه هاباد و مرگيراه و دياره هينديك لهو كه سانه ي وا
له وينه كه دا در كه وتون نندامى كابينه ي پيشه واش بوون. به لام پيشتر با نه وه بلنم كه نم و تاره پيش بلا و بوونه وه كه وتوته
بهر چاوى براى بهر يزم كاك حسنه ي قازى و هينديك تيبينى نهوى تيدا رمچاو كراوه. كاك حسنه له گهل نه ودا نه بوو كه من
ناوى حكومه تى ناز مريجان به "كومارى ناز مريجان" هينابوو و نووسيووى:

" بزوتنه وه ي ناز مريجان له سرده مى دا له هيچ به لنگه و نووسراويه كى خوى دا عينوانى خوى و مك "كومار/ جمهورى"
نه هيناره. له هموو جينگه يهك " ميللى حكومه ت" ي به كار هيناره. نوان زانويانه " جمهورى" له چوار چپوه ي سيستمى پادشايى
دا ناگونجى و هر نهوش تاوانبار كردنيان به " ته جزيه تله ب" بهر پرچ ده داته وه."

كاك حسنه روونكر دنهويه كى سبارت به وينه ي پشت بهرگى كتيبه كهش بو نووسيووم كه چنددېر پيشتر رامگه ياند. له گهل
روونكر دنه و مكاندا نماژه ي به چوار و تار دابوو كه سالانديك پيش نيسنا له دوو و نيلوگى خويدا ("روانگه" و "وينه كاني كومارى
كوردستان") بلاوى كردبوونه وه. له بهر گرنگايه تى بابته كان له پميوه ندى نم و تاره دا، له خواره نه دريسى هر چوار و تار مكن
راده گه يينم و سياسى زورى كاك حسنه ده كم بو روونكر دنه و مكنى. نه وه و تار مكنى ماموستا حسنه ي قازى:

http://www.ruwange.blogspot.be/2011/07/blog-post_21.html

http://www.ruwange.blogspot.be/2011/07/18_10.html

http://weneykk.blogspot.be/2008/03/blog-post_7921.html

<http://weneykk.blogspot.be/2008/03/21-28-132513-21-1946.html>

نومش ۴ لاپره له كتيبه كه ي عبدولرحمانى فراه مريزى سبارت به پيكهاتننامه ي نيوان حكومه تى ناوه ندى نيران و
حكومه تى ميللى ناز مريجان، كه وينه ي پشت بهرگى كتيبه كه شى به شويندا ديت:

متن موافقت نامه

در نتیجه مذاکره بین دولت و نمایندگان آذربایجان و با توجه به مواد هفت گانه ابلاغیه مورخ دو اردیبهشت ماه ۱۳۲۵ دولت که مورد قبول نمایندگان مزبور واقع گردیده و در نتیجه تبادل افکار توافق نظر حاصل شد که مواد زیر که به عنوان توضیح و مکمل آن تنظیم گردیده به موقع اجرا گذارده شود.

۱- نسبت به مفاد ماده اول ابلاغیه صادره دولت موافقت حاصل شد که جمله زیر به آن اضافه گردید:

رئیس داریائی نیز بنا بر پیشنهاد انجمن ایالتی و تصویب دولت، تعیین خواهد شد.
۲- چون در ماده ۲ ابلاغیه دولت مقرر گردید که تعیین استاندار با جلب نظر انجمن ایالتی با دولت خواهد بود، به منظور اجرای اصل مزبور موافقت حاصل شد که وزارت کشور استاندار را از میان چند نفر که انجمن ایالتی معرفی خواهد نمود، برای تصویب به دولت پیشنهاد نماید.

۳- نظر به تحولات اخیر در آذربایجان، دولت سازمان فعلی را که به عنوان مجلس ملی آذربایجان انتخاب و تشکیل شده است، به منزله انجمن ایالتی آذربایجان خواهد شناخت و پس از تشکیل مجلس پانزدهم و تصویب قانون جدید انجمن ایالتی و ولایتی که از طرف دولت پیشنهاد خواهد شد، انتخابات انجمن ایالتی آذربایجان طبق قانون مصوبه فوراً شروع خواهد شد.

۴- برای تعیین تکلیف قوای محلی و فرماندهان آن که در نتیجه تحوّل و نهضت آذربایجان نفرات آن از افراد نظام وظیفه احضار گردیده اند و با امضاء این قرارداد جزء

ارتش ايران محسوب مى شوند، موافقت حاصل شد كميسيونى از نمايندگان دولت جناب آقاى قوام السلطنه و انجمن ايالتى آذربايجان در محل تشكيل و راه حل آن را هرچه زودتر تصويب و پيشنهاد نمايند.

۵- نسبت به وضع مالى آذربايجان موافقت حاصل کرده اند هفتاد و پنج درصد از عوايد آذربايجان جهت مخارج محلى اختصاص و بيست و پنج درصد جهت مخارج عمومى به مركز فرستاده شود.

تبصره ۱- مخارج و عوايد ادارات پست و تلگراف و گمرک و راه آهن و کشتى رانى درياچه اروميه مستثنا بوده و مخارج عوايد آن کاملاً بر عهده و منحصر به دولت خواهد بود. توضيح اين که تلگرافات انجمن هاى ايالتى و ولايتى و دواير دولتى آذربايجان مجاناً مخابره خواهد شد.

تبصره ۲- ساختمان و تعمير راه هاى شوسه اساسى بر عهده دولت و احداث و تعمير راه هاى فرعى و محلى بر عهده انجمن ايالتى آذربايجان است.

تبصره ۳- دولت براى قدردانى از خدمات برجسته آذربايجان که به مشروطيت ايران و به منظور حق شناسى از فداكارى هاى که مردم غيور آذربايجان در راه استقرار دموکراسى و آزادى نموده اند، قبول نموده که بيست و پنج درصد از عوايد گمرکى آذربايجان جهت تأمين مصارف دانشگاه آذربايجان اختصاص داده شود.

۶- دولت قبول مى کند که امتداد راه آهن ميانه - تبريز را هرچه زودتر شروع و در اسرع وقت انجام دهد. بديهى است که جهت انجام اين امر کارگران و متخصصين آذربايجان حق تقدم خواهند داشت.

۷- قواى داوطلبى که غير از نظام وظيفه به نام فدائى در آذربايجان تشكيل شده به ژاندارمرى تبديل مى گردد و براى تعيين تکليف قواى انتظامى مزبور و هم چنين تعيين فرماندهان موافقت حاصل شد که كميسيونى از نمايندگان دولت جناب آقاى قوام السلطنه و انجمن ايالتى آذربايجان در محل تشكيل و هر چه زودتر راه حل آن را جهت تصويب پيشنهاد نمايند.

تبصره ۱- نظر به اينکه در سنوات اخير بر اثر بعضى اعمال نام امنيه و ژاندارمرى در پيشگاه افکار عمومى ايران، خصوصاً آذربايجان ايجاد احساسات مخالف و نامناسبى نموده است و نظر به اينکه رئيس دولت شخصاً فرماندهى اين سازمان را اخيراً عهده دار گرديده و انتظار آغاز اصلاحات و تصفيه اين اداره از عناصر ناصالح مى رود، موافقت شد که احساسات عمومى و مخصوصاً اهالى آذربايجان نسبت به ژاندارمرى به استحضار

رئیس دولت برسد تا برای تغییر اسم آن و انتخاب نام مناسب جهت سازمان مزبور تصمیمات مقتضی اتخاذ فرمایند.

۸- نسبت به اراضی که در نتیجه نهضت دموکراتیک آذربایجان میان دهقانان آذربایجان تقسیم گردیده آنچه مربوط به خالصجات دولتی است، چون دولت با تقسیم خالصجات میان دهقانان و زارعین در تمام کشور اصولاً موافق است، اجرای آن را بلا مانع دانسته و لایحه مربوط به آن را در اولین فرصت برای تصویب مجلس شورای ملی پیشنهاد خواهد نمود و آنچه از اراضی غیر در نتیجه تحولات اخیر آذربایجان بین رعایا تقسیم شده موافقت حاصل شد که جهت جبران خسارات مالکین یا تعویض املاک آنها کمیسیون از نمایندگان دولت جناب آقای قوام السلطنه و نمایندگان انجمن ایالتی تشکیل و راه حل را جهت تصویب پیشنهاد نماید.

۹- دولت موافقت می کند با افتتاح مجلس پانزدهم لایحه قانون انتخابات را که روی اصل آزادی و دموکراسی یعنی با تعیین رأی عمومی - مخفی - مستقیم - متناسب و مساوی شامل نسوان هم باشد، تنظیم و قبول آن را به قید فوریت خواستار شود. دولت هم چنین قبول می نماید به منظور ازدیاد نمایندگان آذربایجان و سایر نقاط کشور به تناسب اهالی نقاط مختلفه به مجرد افتتاح مجلس پانزدهم لایحه قانونی را پیشنهاد و به قید دو فوریت تقاضای آن را بنماید تا پس از تصویب به وسیله انتخابات، کسری نمایندگان نقاط مزبور تعیین و به مجلس اعزام شوند.

۱۰- ایالت آذربایجان عبارت از استان های ۳ و ۴ خواهد بود.

۱۱- دولت موافقت دارد که جهت تأمین حسن جریان امور آذربایجان شورای اداری از استاندار و رؤسای ادارات و هیئت رئیسه انجمن تشکیل و تحت نظارت انجمن ایالتی انجام وظیفه نمایند.

۱۲- به ماده ۳ ابلاغیه مورخ دوم اردیبهشت ۱۳۲۵ که از لحاظ تعیین تکلیف مدارس متوسطه و عالیله دارای ابهام می باشد، جمله زیر اضافه می گردد:

«در مدارس متوسطه و عالیله تدریس به دو زبان فارسی و آذربایجانی طبق برنامه وزارت فرهنگ که با در نظر گرفتن شرایط زمان و مکان اصلاح و موافق موازین دموکراتیک و اصول مترقی جدید تنظیم و به زبان خودشان تدریس نمایند».

تبصره - اقلیت های آذربایجان از قبیل آسوری و ارمنی نیز حق خواهند داشت تا کلاس پنجم ابتدائی به زبان خود تدریس نمایند.

۱۴- چون دولت در نظر دارد قانون انتخابات جدید شهرداری ها را جهت تمام ایران

روی اصول دموکراسی یعنی به رأی عمومی - مخفی - مستقیم و متساوی به مجلس پانزدهم پیشنهاد نماید، به مجرد تصویب قانون مزبور، انتخابات انجمن شهرداری ها در آذربایجان و تمام نقاط ایران شروع خواهد شد و تا تصویب قانون مزبور و انتخابات جدید انجمن های شهرداری فعلی آذربایجان به وظائف خود ادامه خواهند داد.

۱۵- این موافقت نامه در دو نسخه تنظیم و مبادله گردیده و پس از تصویب هیئت دولت و انجمن ایالتی آذربایجان به موقع اجراء گذارده می شود.

تبریز به تاریخ ۲۵/۳/۲۳

پیشه‌وری

مظفر فیروز

